

ЕСТЕТИЧНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ТА ПРОБЛЕМА ЇЇ РОЗВИТКУ

FEATURE OF DEVELOPMENT AESTHETIC CULTURE OF A FUTURE MUSIC TEACHER

У статті досліджено проблему розвитку естетичної культури майбутнього вчителя музики.

Актуальність проблеми визначається розвитком національної системи освіти в Україні, що потребує вдосконалення наявних форм і методів професійної підготовки педагогічних кадрів, тому перед навчальними закладами стоять вимоги у забезпеченні пріоритету розвитку культури учнівської та студентської молоді. У цьому зв'язку пошук нових теоретичних та практичних підходів до функціонування мистецького напрямку має незаперечне значення для успішного вирішення визначених завдань.

Серед засобів мистецької підготовки суттєва роль належить музиці, яка, впливаючи на механізми розвитку естетичної культури майбутнього фахівця, сприяє збагаченню його духовного світу. Водночас інтенсифікація естетичного фактора стала необхідною для більшості навчальних предметів, а також у творчій практиці майбутнього вчителя музики.

У статті проаналізовано філософську, психолого-педагогічну, мистецтвознавчу літературу з проблеми дослідження, розкрито класифікації ознак естетичної культури вчителя, розглянуто сутність педагогічної творчості, конкретизовано поняття «естетична культура вчителя». Встановлено, що у багатоаспектних дослідженнях науковців естетична культура вчителя являє собою специфічний соціальний феномен, є інтегрованим явищем зі складною структурою, який немислимий без навичок творчого підходу до навчання і виховання.

Таким чином, ефективність розвитку естетичної культури студентів мистецького напрямку забезпечується за умов розширення підходів на основі естетико-творчого самовираження, позитивної творчої установки, поєднання інтенсивних та екстенсивних шляхів оцінювання музичних творів, використання накопиченого тезаурусу теоретичних та історичних знань у музикознавчій площині.

Ключові слова: естетична культура, майбутній учитель музики, мистецький напрям, музично-творча діяльність, творчий підхід.

In this article the problem of aesthetic culture development of a future music teacher is researched.

Relevance and importance of the problems connected with a development of educational system in Ukraine, which needs an improvement of existing forms and methods of professional preparation of pedagogical staff. That is why educational establishments should provide the proper culture development of pupils and students. In this case the search of new theoretical and practical approaches to the functioning of art direction has a very important meaning for solving certain tasks.

Among the means of artistic preparation the crucial role belongs to music, which influences on the development of aesthetic culture of the future specialist and enriches his inner world. At the same time, the intensification of aesthetic factor becomes essential for the majority of subjects.

In the article the philosophical, psychological and pedagogical and art literature on the problem of research is analyzed, the classification of the characteristics of the aesthetic culture of the teacher is revealed, essence of pedagogical creativity is considered, the notion of "aesthetic culture of teacher" is specified.

In many researches of scientists, the aesthetic culture of teacher is a specific, integrated phenomenon with a complex structure, which is impossible without creative approach to studying and upbringing.

In such way, the efficiency of development aesthetic culture of students of an art direction is provided under conditions of expansion the approaches on the base of aesthetic and creative expression, positive attitude, combination of intensive and extensive ways of evaluation of musical works, using of theoretical thesaurus and historical knowledge in musicology.

Key words: aesthetic culture, future music teacher, aesthetic direction, musical and creative activity, creative approach.

УДК 378.015.31:7

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-1-16>

Брилін Б.А.,

докт. пед. наук,
професор кафедри музикознавства,
інструментальної підготовки
та хореографії
Вінницького державного педагогічного
університету
імені Михайла Коцюбинського

Бриліна В.Л.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри мистецької підготовки
Вінницького державного педагогічного
університету
імені Михайла Коцюбинського

Гаврилюк О.А.,

канд. пед. наук,
викладач кафедри теорії та методики
музичного виховання
КЗ вищої освіти «Вінницький
гуманітарно-педагогічний коледж»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

На сучасному етапі національна система освіти в Україні потребує вдосконалення наявних форм і методів професійної підготовки педагогічних кадрів. У Законі України «Про освіту» відзначається, що навчальним закладам необхідно забезпечити пріоритет розвитку учнівської та студентської молоді. У цьому зв'язку пошук нових теоретичних та практичних підходів до функціонування мистецького напрямку має незаперечне значення для успішного вирішення визначених завдань. Актуальним натеper є уточнення ролі естетизації музичної творчої діяльності майбутнього вчителя мистецтв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Загальні естетичні основи культурного розвитку особистості розглядаються у філософських працях Ю. Афанасьєва, І. Зязюна, Л. Когана, В. Кудіна, В. Мазепи, Л. Левчук, В. Передерія. У мистецтвознавчій літературі висвітлюються історіографія, теорія і методи творчості, визначається коло проблем, які стосуються її значущості в естетичному становленні особистості (О. Верещагіна, Т. Мартинюк, П. Круль, М. Черепанін та інші).

Аналіз наукової літератури психолого-педагогічного напрямку розкриває цілі та інтерпретаційні системи формування творчої особистості засобами музичного мистецтва (О. Андрейко,

В. Лабунець, Н. Мозгальова, Р. Савченко, Г. Тарасенко, В. Тушева). Системоутворюючим фактором фахової майстерності І. Зязюн визначав рефлексивну культуру, яка в цілому є сукупністю здібностей, способів і стратегій для забезпечення усвідомлення і подолання стереотипів особистісного досвіду і діяльності шляхом їх переосмислення [5, с. 201–202].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблеми дидактичних аспектів креативної діяльності потребують висвітлення питання розвитку естетичної культури засобами музичної творчості. Інтенсифікація естетичного фактора є необхідною для більшості навчальних предметів, а також у творчій практиці майбутнього вчителя музики.

Метою статті є узагальнення, упорядкування та вивчення різних аспектів впливу на розвиток естетичної культури студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Серед засобів мистецької підготовки суттєва роль належить музиці, яка, впливаючи на механізми розвитку естетичної культури майбутнього фахівця, сприяє збагаченню його духовного світу. Сам процес розвитку естетичної культури включає аспекти особистісного прояву здатності до генерування художніх ідей, варіантів і способів їх експериментування. Генеза естетичної культури проявляється також у психологічному контексті як увага, сприймання, уява, пам'ять та у різних емоційно-мотиваційних сферах творчої діяльності.

Професійна готовність майбутнього вчителя мистецтв потребує здатності до творчої самореалізації, адекватного оцінювання результатів музичної творчості, застосування способів і методів дидактичного удосконалення. Саме фахова майстерність учителя залежить від того, наскільки він здатний розвивати, реалізовувати власну творчу і виховувати творчу культуру учнівської молоді. Музична творчість, її багатомірність стилів, модифікацій, напрямів є результатом художнього самовираження. При цьому важливою є цілеспрямована педагогічна корекція як тимчасових, так і постійних музичних запитів та потреб, у формуванні яких першорядне місце посідають художньо значущі твори, що забезпечать повноцінний процес розвитку культури студентів.

Основу творчого потенціалу студентів становить стійка оціночна вибірковість, оригінальність пошуків і творчого прогнозування. Природженими передумовами творчості є розвиток здібностей та естетичної свідомості, які розвиваються в процесі діяльності і залежать від розвитку естетичного смаку, потреб, інтересів, ідеалів. Між ними є взаємозв'язок, який включає різноманітні пізнавальні та емоційні властивості (естетичні реакції, музичні враження, здатність емоційно відгукуватись на художні твори тощо).

У ціннісно-орієнтаційному відношенні враховується індивідуальний підхід, тобто різноманітність оцінок музичних творів, що зумовлена інтересами до того чи іншого твору, певного музичного стилю, жанру, а також рівнем естетичної культури, що дає змогу орієнтуватися у змісті всієї багатоманітності художніх засобів виразності.

Педагогічне управління процесом музично-творчої діяльності студентів забезпечується динамічною системою взаємодії емоційних, інтелектуальних, творчих процесів, які формують їх власний тезаурус, і ефективно досягається за умов активізації пізнавальної творчості, націленої на гармонійний розвиток компонентів естетичної культури, яка розглядається як складова частина загальної культури і відображає її активність, спрямовану на мистецьке вдосконалення.

Компетенцією естетичної культури вчителя деякі вчені (Г. Васянович, М. Верб, Я. Сопіна, Г. Тарасенко) вважають теоретичну і практичну підготовленість учителя до естетичного виховання; вміння вносити естетичний початок у педагогічний процес, які забезпечують високий рівень естетичного виховання учнів, потребу в систематичному самовихованні і самоосвіті. У класифікації ознак естетичної культури вчителя, розробленої Л. Дементьєвою, виділяється три групи ознак. До першої групи автор відносить систему теоретичних знань з естетики, естетичного виховання, теорії та історії мистецтва. До другої – естетику поведінки, спілкування, культуру мови і зовнішній вигляд. Третя група включає компоненти естетичної свідомості особистості: розвинуте естетичне сприйняття, естетичні почуття, смаки, інтереси, потреби, погляди, ідеали [2, с. 55].

На думку Н. Крилової, показниками педагогічної культури можуть слугувати різнобічні естетичні знання та інтереси, ідейно-естетична позиція, які дають змогу вчителю глибоко оцінювати важливість розвитку естетичних потреб школярів, їх здатність аргументовано аналізувати художні явища, потребу в естетичній самоосвіті [6, с. 120].

Заслужують на увагу дослідження, в яких розглядається сутність педагогічної творчості. Так, О. Сисоєва відзначає, що кредо естетичної культури майбутнього вчителя полягає в тому, щоб він постійно відчував творче переживання, задоволення від зробленої роботи, а це торкається емоційної частини педагогічної творчості. Із цього витікає, що для здійснення навчального процесу вчителю необхідна розвинута емоційна культура, тобто ті якості, які становлять структуру естетичної культури вчителя. В естетиці культури вона виділяє цілу низку важливих компонентів, серед яких – створення життєрадісного, добродушного настрою в колективі, формування культури почуттів [8, с. 6].

Отже, сучасному вчителю мистецьких спеціальностей мають бути притаманні основні якості есте-

тично розвинутої людини, здатної орієнтуватися в художніх цінностях і використовувати свій естетичний арсенал в усіх сферах творчої діяльності.

Натепер у педагогічній науці склались різні теоретичні підходи до визначення поняття «естетична культура вчителя», його змісту і структури. Вчені зазначають, що в структурі естетичної культури вчителя можна виділити: художньо-естетичний кругозір, естетичне сприйняття, естетичний смак, ідеал, художню уяву, естетику поведінки, зовнішній вигляд і культуру мови.

Наприклад, Д. Джола надає визначення естетичної культури з філософської позиції, виокремлюючи естетичну культуру вчителя як певний рівень сформованості естетичного ставлення до світу, в тому числі до своєї праці, що забезпечують йому задоволення естетичної потреби, отримання від неї духовної насолоди – невід'ємної складової частини людського щастя. У цьому полягає загальнопедагогічна функція естетичної вихованості: формування естетичної культури впливає на інші види виховання і самовиховання, тим самим сприяє всебічному розвитку людини, але не підмінює в цьому розумове, трудове, фізичне, моральне та інші види виховання. І все ж цей вплив на становлення багатогранної сутності людини найбільший, максимальний порівняно з іншими видами виховання. Не буде перебільшенням сказати: найбільше багатство, найбільший приріст культури суспільства – у творчому потенціалі вчителя [3].

Естетична культура учителя, як і будь-яка, – явище інтегроване, зі складною структурою. Тому в ній, як синтезі певних елементів, дослідники І. Бех, С. Сисоєва, Н. Старовойтова, В. Черкасов, керуючись різними теоретичними підходами, виділяють естетичну освіченість, а саме: систему знань у сфері естетики, рівень розвиненості потреб, почуттів, смаків, ідеалів; підготовленість – методичні уміння і навички. Дослідники підкреслюють, що естетична культура вчителя відіграє важливу роль у суспільному розвитку, оскільки вона здатна забезпечувати ефективний вплив на молодих людей, що відповідає основним інтересам суспільства.

Зростання ролі естетичної культури вчителя зумовлене тим великим потенціалом засобів взаємодії на всі сторони особистості, який закладений у самих творах мистецтва. Ефективність формування естетичної культури у студентів мистецьких спеціальностей забезпечується високим рівнем її розвитку, підготовленістю, національним характером та іншими компонентами.

Визначивши поняття естетичної культури вчителя, необхідно розглянути це питання з боку системного підходу, позаяк на сучасному етапі розвитку філософії принцип системності є необхідним аспектом світорозуміння і загальної методології, одночасно частиною і компонентом теорії виховання.

Аналіз проблеми естетичної культури загалом і формування естетичної культури вчителя зокрема показує, що це явище являє собою специфічний соціальний феномен, який немислимий без навичок творчого підходу до навчання і виховання. Найбільш важливим компонентом цього підходу є активізація пізнавального інтересу у вихованців, який виникає під впливом різноманітних факторів і має відповідний зміст, глибину, стійкість.

Концептуальне бачення різних аспектів педагогічних підходів до цієї проблеми сформоване В. Сухомлинським, який бачив культуру як необхідну умову педагогічної майстерності вчителя. Важливими духовними якостями особистості педагога він вважав естетичне сприйняття, тонке бачення навколишнього світу, тобто здатність пізнавати його розумом і серцем; естетичну оцінку творів мистецтва порівняно з естетичним ідеалом; естетичними почуттями, уявленнями і судженнями. Ці компоненти вчений назвав серцевиною естетичної культури педагога, основою мистецтва виховання. Він підкреслював, що емоційно-естетичний напрям має пронизувати всю навчально-виховну діяльність учителя. Значне місце в структурі естетичної культури вчителя В. Сухомлинський відводив естетичним смакам, ідеалам, судженням, художньо-естетичному кругозору [9, с. 35].

А. Макаренко вказував на необхідність усвідомленого керівництва процесом розвитку майбутнього вчителя, висуваючи при цьому високі вимоги до його культури. У педагогічній системі А. Макаренка важлива роль відводилась драматичному мистецтву, художній самодіяльності, що значно розширяло горизонти творчої ініціативи учнів. Метою естетичного виховання А. Макаренко вбачав у розвитку культурної творчої особистості вчителя [7, с. 222].

На естетичне виховання в школі, як одне із головних завдань учителя, вказував видатний педагог П. Блонський. Розкриваючи суть культури педагога, він серед основних якостей особистості вчителя виділяє захопленість викладанням, вміння сколихнути серця учнів, стимулювати їхню активність в особистому розвитку. Він підкреслював, що справжнім вихователем є тільки той, хто будить дрімаючий у дитині дух і дає їй сили для справжнього органічного розвитку [1, с. 29].

Свого часу Дістервег зауважував: «Як ніхто не може дати іншому того, що не має сам, так не може розвивати, виховувати й навчати той, хто сам нерозвинений, невихований, неосвічений» [4, с. 74]. Звідси вічна актуальність проблеми професійної культури вчителя. Оскільки вчитель – вихователь, у цій професії навіть у разі предметної побудови викладання рівень його естетичної культури найбільш важливий.

Отже, обґрунтовується думка про те, що саме естетична культура закладає фундаментальні

основи теорії виховання, що являє собою комплекс поглядів, ідей, спрямованих на пояснення феномена музично-творчої діяльності та педагогічних дій її формування. Педагогічну основу розвитку естетичної культури становить процесуальна єдність емоційних, інтелектуальних, творчих дій особистості, спрямованих на образне освоєння музичної творчості, яка є невід'ємною частиною розвитку її естетичної культури і яка забезпечує пізнання специфіки, закономірностей, взаємодії таких структурних елементів, як сприймання, інтереси, потреби, оцінка, смаки, ідеал, почуття.

Висновки. Аналіз та узагальнення вищевикладеної інформації стосовно розгляду естетичної культури як предмета наукового педагогічного дослідження надають можливість виокремити цей феномен у самостійний напрям дослідження і зробити висновки, що розвиток естетичної культури майбутнього фахівця пов'язаний з активною творчою діяльністю, умінням ефективно використовувати теоретичні знання та успішно їх реалізовувати в нових видах практики. Ефективність розвитку естетичної культури студентів мистецького напрямку забезпечується за умов розширення самоосвітніх підходів на основі естетико-творчого самовираження, позитивної творчої установки, поєднання інтенсивних (імпровізація, підбір на слух, аранжування) та екстенсивних (слухання музики, читка з листа, сольфеджування) шляхів оцінювання музичних творів, а також використання накопиченого тезаурусу теоретичних та історичних знань у музикознавчій площині. Вивчення мож-

ливостей творчого самовираження, здійснення пошуку шляхів і способів активізації майбутнього вчителя музики до стимулювання діяльності в інтелектуальній та чуттєвій сферах, формування інтересу до творення музики сприяє виявленню індивідуальних особливостей розвитку естетичної культури майбутнього фахівця у разі суміщення педагогічної і музично-творчої діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Блонский П.П. Избранные педагогические сочинения / вступ. ст. Ф. Королева. Москва : Изд. АПН РСФСР, 1961. 695 с.
2. Дементьева Л.Е. Об эстетической культуре учителя. *Эстетическое воспитание молодежи : проблемы и опыт* / под ред. В.А. Салеева. Москва : Педагог, 1986. С. 55–58.
3. Джоза Д.М. Эстетична культура вчителя: сутність, структура, функції. *Культура і вчитель* / під ред. Щербо А.Б. Вінниця : ВДПУ, 2003. 287 с.
4. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения. Москва : Педагогика, 1956. С. 60–75.
5. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос. Київ : Вища шк., 2004. 2-ге вид. доп. 422 с.
6. Крылова Н.Б. Формирование культуры будущего специалиста. Москва : Высш. шк., 1990. 172 с.
7. Макаренко А.С. О воспитании / сост. и автор вступ. слова В.С. Хелемяндик. Москва : Политиздат, 1988. 256 с.
8. Сисоева О.В. Эстетика праці вчителя. Київ : «Знання», 1979. 48 с.
9. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения: в 3-х т. / сост. О.С. Богданова, В.З. Смаль. Москва : Педагогика, 1979. Т. 1. С. 28–107.